

Rivista Italiana di Studi Catalani

La *Rivista Italiana di Studi Catalani*, pubblicata con periodicità annuale in formato cartaceo, è la prima e unica rivista scientifica italiana di catalanistica, finalizzata allo studio e alla riflessione critica sulla cultura catalana in ogni sua manifestazione, nel segno della più ampia interdisciplinarietà. Patrocinata dall'AISC, di cui accoglie l'espressione culturale, è aperta alla comunità scientifica e accademica internazionale e si propone come strumento di diffusione della ricerca individuale e di gruppo, nazionale ed estera, d'incoraggiamento del confronto a livello sovranazionale su temi di ricerca nell'ambito della catalanistica, a partire dalla tradizione epistemologica consolidata per favorire l'avanzamento dei metodi d'indagine e delle conoscenze e per promuovere il rinnovamento della ricerca nel settore attraverso il dialogo costante con altre aree disciplinari. Accoglie contributi scientifici originali e inediti a tema libero (articoli, note, recensioni) e proposte per la sezione monografica di carattere filologico, letterario, linguistico, artistico, storico e culturale in senso lato, con estensione temporale dalle origini alla contemporaneità.

Indicizzazione nei database internazionali:

ANVUR (Classe A).

NSD – Norwegian Register of Scientific Journals, Series and Publishers (Level 1).

Menció de la Delegació del Govern de la Generalitat de Catalunya a Itàlia 2015.

Direzione scientifica

Patrizio Rigobon (Università "Ca' Foscari" di Venezia), Maria Teresa Cabré (Presidente della Secció Filològica dell'Institut d'Estudis Catalans - IEC e Universitat Pompeu Fabra, Barcelona), Claudio Venza (Università degli Studi di Trieste).

International Advisory Board

Lola Badia (Universitat de Barcelona), Enric Bou (Università "Ca' Foscari" di Venezia), Kálmán Faluba ("Eötvös Loránd" Tudományegyetem, Budapest), Maria Grossmann (Università degli Studi dell'Aquila), Jaume Martí Olivella (University of New Hampshire, Durham, NH), Joan Ramon Resina (Stanford University, Stanford, CA), Roser Salicrú i Lluç (Institució Milà i Fontanals, C.S.I.C., Barcelona), Tilbert Dídac Stegmann (Goethe-Universität, Frankfurt am Main), Giuseppe Tavani (Professore emerito, La Sapienza - Università di Roma).

Direzione editoriale

Veronica Orazi (Università degli Studi di Torino)

Redazione

Gabriella Gavagnin (Universitat de Barcelona), Elena Pistolesi (Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia), Barbara Greco (Università degli Studi di Torino), Silvia Grassi (University of Oslo), Linda Lisino (webmaster e web designer).

Università degli Studi di Torino

Dip.to di Lingue e Letterature Straniere e Culture Moderne

via Verdi 10 – I-10124 Torino

tel. +39 011 6702000 fax +39 011 6702002

veronica.orazi@unito.it

<http://www.ediorso.it/rivista-italiana-di-studi-catalani.html>

Pubblicazione periodica annuale registrata presso il Tribunale di Alessandria al n. 32/2015 (4 maggio 2015) ISSN 2279-8781 ANCE 206402

Direttore Responsabile: Lorenzo Massobrio

Rivista Italiana di Studi Catalani

6 (2016)

Edizioni dell'Orso
Alessandria

Volume edito a cura di V. Orazi e P. Rigobon

pubblicato con contributo di fondi:

Università di Torino

Dipartimento di Studi Linguistici e Culturali Comparati

La Rivista Italiana di Studi Catalani è patrocinata da:

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI TORINO

Generalitat de Catalunya
Govern della Catalogna
Delegazione in Italia

© 2016

Copyright by Edizioni dell'Orso s.r.l.

via Rattazzi 47 – I-15121 Alessandria

tel. +39 0131 252349 fax +39 0131 257567

e-mail: info@ediorso.it

<http://www.ediorso.it>

Realizzazione editoriale e informatica: ARUN MALTESE (bibliotecnica.bear@gmail.com)

È vietata la riproduzione, anche parziale, non autorizzata, con qualsiasi mezzo effettuata, compresa la fotocopia, anche a uso interno e didattico. L'illecito sarà penalmente perseguibile a norma dell'art. 171 della Legge n. 633 del 22.04.1941

ISSN 2279-8781

ISBN 978-88-6274-690-8

Indice

MARCELLA CICERI	
<i>Il cielo delle Meraviglie. Un'altra incursione nel "Fèlix" di Ramon Llull</i>	1
PILAR ARNAU	
<i>Indicadors lingüístics de la ironia verbal en textos escrits paratextuals: alguns exemples del corpus prologal de Josep Maria Llompart</i>	25
GASPAR JAÉN I URBAN – MARCO LUCCHINI	
<i>Milà 3 – Barcelona 3: arquitectura als anys '60</i>	55
SEZIONE MONOGRAFICA	
<i>Les formes de la ironia en la literatura catalana de preguerra</i>	77
FERRAN CARBÓ	
<i>Les primeres bèsties de Pere Quart</i>	79
BRAD EPPS	
<i>L'extensió i l'escissió de la mirada colonialista: la ironia a les 'impressions viatgeres' d'Aurora Bertrana</i>	99
MÒNICA GÜELL	
<i>Aproximació a un estudi de la ironia en Salvat-Papasseit</i>	121
GONÇAL LÓPEZ-PAMPLÓ	
<i>Per a un estudi de la ironia en Gaziél: una visió literària</i>	135
RECENSIONI	
<i>Història de la literatura catalana, dirigida per À. Broch, Literatura medieval (I) Dels orígens al segle XIV, (II) Segles XIV-XV, (III) Segle XV, L. Badia dir.,</i>	

Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Editorial Barcino - Ajuntament de Barcelona, 2013-2015, 543 pp., 487 pp., 494 pp. (V. Orazi), pp. 153-156; Ramon Llull, *Libro de le bestie. Traduzione veneta trecentesca*, edizione critica e note a cura di M. Ciceri, introduzione di P. Rigobon, Alessandria, Edizioni dell'Orso, Bibliotheca Iberica 1, 2015, 185 pp. (V. Orazi), pp. 157-159; Pere Villalba i Varneda, *Ramon Llull vida i obres. Volum I. Anys: 1232-1287/1288. Obres: 1-37*, Barcelona, Elsa Peretti Foundation - IEC, 2015, 1001 pp. – Pere Villalba i Varneda, *Ramon Llull escriptor i filòsof de la diferència. Palma de Mallorca 1232-1316*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, 595 pp. – *Il lullismo in Italia: itinerario storico-critico. Volume miscelaneo in occasione del VII centenario della morte di Raimondo Lullo. In memoria di Alessandro Musco*, a cura di M.M.M. Romano, Palermo - Roma, Officina di Studi Medievali - Edizioni Antonianum, 2015, XXVII-482 pp. (P. Rigobon), pp. 160-165; Raimondo Lullo, *Il libro dell'Amico e dell'Amato*, introduzione di F. Torralba Roselló, traduzione e note di F. D'Amato, Qiqajon, Bose (Biella), 2016, 148 pp. (P. Rigobon), pp. 166-171; *La letteratura francescana. Volume V. La mistica. Angela da Foligno e Raimondo Lullo*, a cura di F. Santi, Milano, Mondadori - Fondazione Lorenzo Valla, Scrittori greci e latini, 2016, LII-452 pp. (P. Rigobon), pp. 172-174; Francesc Alegre, *Obres de ficció sentimental. Requesta, Raonament, Somni i Faula de Neptuno i Diana*, edició i estudi a cura de G. Pellissa Prades, Alessandria, Edizioni dell'Orso, Bibliotheca Iberica 3, 2016, 236 pp. (G. Sabaté), pp. 175-179; Raimon Casellas, *Dark Vales*, translated from Catalan by A. Yates and edited by E. Bosch, Sawtry (Cambs), Dedalus, 2014, 206 pp. (P. Rigobon), pp. 180-183; Víctor Català, *Solitudine*, prefazione di F. Ardolino, traduzione di U. Bedogni, Roma, Elliot, 2015, 231 pp. (P. Rigobon), pp. 184-188; Vicent Andrés Estellés, *La gioia della strada. Poesie scelte*, traduzione di G. Pelegi, J.D. Martínez, R. Tomás e G. Zirilli, prologo di J. Pérez Montaner, Alessandria, Edizioni dell'Orso, Studi e Ricerche 137, X-213 pp. (C. Calvo Rigual), pp. 189-192; Joan-Elies Adell, *La Tercera Illa. Poesia catalana de l'Alguer (1945-2013)*, Barcelona, Edicions Saldonar, 2013, 318 pp. (P. Rigobon), pp. 193-194; Joan Veny, Mar Massanell, *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*, Barcelona - Alacant - València, Universitat de Barcelona - Universitat d'Alacant - Universitat de València, 2015, 397 pp. (K. Faluba), pp. 195-197; *Norma, ús i actituds lingüístiques. El paper del català en la vida quotidiana*, C. Sinner, K. Wieland eds., Leipzig, Leipzig Universitätverlag, Études Linguistiques / Linguistische Studien 12, 2015, 178 pp. (V. Orazi), pp. 198-201; Francesc Serés, *La piel de la frontera*, Barcelona, El Acantilado, 2015, 336 pp. (J. Zarco), pp. 202-203; Nora Albert, *lletra menuda / scritto piccolo / small letters*, traducció italiana de V. Orazi, traducció anglesa de R.J. Cooper, Eivissa, Bolàfia Postals, 2015, 115 pp. (M. Escandell-Tur), pp. 204-206.

Gonçal LÓPEZ-PAMPLÓ

Universitat de València
gonçal.lopez-pamplo@uv.es

*Per a un estudi de la ironia en Gaziél: una visió literària*¹

Resum

L'obra en llengua catalana d'Agustí Calvet, més conegut pel seu nom de ploma, Gaziél, ha estat especialment divulgada i llegida durant les darreres dècades. Els tres títols cabdals (*Tots els camins duen a Roma*, *Meditacions en el desert* i *Quina mena de gent som*) s'han reeditat diverses vegades, amb una recepció notable que, en el primer cas, abasta des del mateix moment de la publicació original fins als nostres dies. Al marge d'aquests tres llibres concrets, Gaziél ha estat reivindicat per la seua faceta de periodista, i sovint se l'ha comparat amb escriptors contemporanis (com ara Stefan Zweig) que, com ell, van ser testimonis del món convuls de la primera meitat del segle XX. Tanmateix, s'ha subratllat la seua dimensió pública, periodística i de pensament, més que no els elements estrictament literaris. En aquest article ens proposem de posar l'accent en els aspectes estètics i compositius dels seus textos, més que no les derivades ideològiques, socials o fins i tot biogràfiques que se'n poden extraure. En particular, ens centrem en la ironia, la qual pot constituir un punt de referència profitós i representatiu des de dos punts de vista. En primer lloc, la reflexió sobre la ironia aplicada a l'enunciació i a la dimensió semàntica del text ens aporta llum sobre l'actitud intel·lectual i la concepció de l'escriptura (l'*ethos* irònic i la ironia del destí). En segon lloc, l'estudi de la ironia verbal ens ajuda a apreciar altres aspectes de la tècnica de Gaziél, menys explorats encara que els anteriors.

Paraules clau: assaig, memòries, dietaris, ironia, literatura catalana contemporània

Abstract

The Catalan works of Agustí Calvet, best known after his pen name, Gaziél, have been read thoroughly during the last decades. The main three books (*Tots*

¹ Vull fer constar que aquest treball s'ha beneficiat de l'ajuda del projecte d'investigació del Ministerio de Economía y Competitividad FFI2013-41147-P titulat *La ironia en la literatura catalana desde el «Modernisme» hasta 1939*. L'estudiós interessat pot consultar el banc de dades bibliogràfic del grup d'investigació sobre estudis d'ironia, paròdia i pastix en la literatura catalana des de l'inici del segle XX fins a l'actualitat en línia a l'adreça <<http://www.uv.es/ironialitcat>>.

els camins duen a Roma, *Meditacions en el desert* and *Quina mena de gent som*) have been published several times, and they have been appraised as noteworthy contributions (the first one since the first edition until now). Besides, Gaziell have been claimed to be a very important journalist and his memoirs have been compared to contemporary authors as Stefan Zweig. Both witnessed the tumultuous world of the first half of the XXth century. However, Gaziell is better known as a leading figure of journalism, even as a thinker, rather than a writer. In this paper we aim to emphasise the aesthetic and compositional features of his writings, instead of ideological, social or biographical aspects. Mainly, we will focus on irony, which may be a keystone for a further study from two points of view. First, the reflection on irony regarding discourse and semantics guides us on Gaziell's intellectual attitude and his conception of literature (the ironic *ethos* and the irony of fate). Secondly, the analysis of verbal irony will make us aware of other aspects of his technique, even less studied than the previous ones.

Keywords: essay, memoirs, diaries, irony, contemporary Catalan literature

1. Gaziell escriptor

L'obra en llengua catalana d'Agustí Calvet (Sant Feliu de Guíxols, 1887 – Barcelona, 1964), més conegut pel seu nom de ploma, Gaziell, ha estat especialment divulgada i llegida durant les darreres dècades. Els tres títols cabdals –*Tots els camins duen a Roma*, *Meditacions en el desert* i *Quina mena de gent som*²– s'han reeditat diverses vegades, amb una recepció notable que, en el primer cas, abasta des del mateix moment de la publicació original fins als nostres dies.

Al marge d'aquests tres llibres concrets, Gaziell ha estat reivindicat per la seua faceta de periodista³ i de memorialista, i sovint se l'ha comparat amb escriptors contemporanis (com ara Stefan Zweig) que, com ell, van ser testimonis del món convuls de la primera meitat del segle XX⁴. Aquesta

² S'hi arrepleguen diversos assaigs de temàtica nacional que aparegueren a l'*Obra catalana completa* de Selecta l'any 1970 sota la supervisió de Josep Benet. El 1998 La Magrana publicà el llibre aïllat, cosa que va contribuir notablement a la seua difusió i reconeixement.

³ Des de «La Veu de Catalunya» primer i des de «La Vanguardia» després, de la qual fou director, Agustí Calvet va contribuir decisivament a la regeneració i la modernització del periodisme català, juntament amb Eugeni Xammar i Josep Pla. Sobre aquesta qüestió, veieu C. GELI, *Entre somriures i plors: apunts per a un context de la premsa catalana moderna (1890-1936)*, dins «Trípodos», XX, 2007, pp. 11-18.

⁴ V. PAGÈS JORDÀ, *Els pecats de Gaziell*, dins «Revista de Girona», CCLXI, 2010, pp. 60-62.

reivindicació implica el reconeixement de la mirada lúcida de Gaziél, que es projecta amb un vigor sorprenent i tothora renovat. Però al mateix temps, la valoració global de la seua obra (incloent-hi la ingent producció en castellà) ha vingut suscitada pel seu perfil polític i intel·lectual: un demòcrata liberal, reconegut burgès, conservador i agnòstic, de gran formació cultural, d'innegable sensibilitat catalanista i amb una fina capacitat d'anàlisi.

La mirada al voltant de Gaziél, doncs, ha subratllat la seua dimensió pública, periodística i de pensament, més que no els elements estrictament literaris. De fet, tot plegat hi pot haver jugat en contra, com suggereix Vicenç Pagès Jordà quan parla irònicament dels "pecats" de l'autor («era burgès, de dretes, i va escriure molt en castellà»), els quals haurien provocat que la seua «qualitat literària [haja] passat a segon terme»⁵. Així, podem afirmar que no s'ha tingut prou en compte el que podríem anomenar la textualitat, és a dir, els aspectes estètics i compositius dels seus textos, més que no les derivades ideològiques, socials o fins i tot biogràfiques que se'n poden extraure. Per això, en aquest article ens proposem reivindicar el Gaziél escriptor des de l'anàlisi d'alguns mecanismes irònics presents en dues de les seues obres fonamentals: *Meditacions en el desert* i *Tots els camins duen a Roma*.

2. *Meditacions en el desert* i *Tots els camins duen a Roma*

Meditacions en el desert va aparèixer per primera vegada l'any 1970, és a dir, pòstumament, dins de l'*Obra catalana completa* de Selecta, que aplegava els treballs inèdits de Gaziél en català. Tanmateix, aquella edició estava esporgada, per problemes amb la censura, i el llibre complet no es va publicar fins al 1974, a París, en la col·lecció "Frontera oberta" de les Edicions Catalanes de París dirigides per Josep Benet⁶. Les versions posteriors, aparegudes ja en democràcia, reproduïxen aquest text.

Aquesta obra és un dietari escrit entre 1946 i 1953, concebut des de l'exili interior de l'autor, el qual, recordem-ho, no el va veure publicat mai. Aquesta solitud, expressada ja des del títol, traspua totes les pàgines de l'obra, qualificada per Llanas com «l'escrit més agre i adolorit dels sortits de la ploma de Gaziél»⁷. L'adscripció genèrica és clara: estem davant d'un

⁵ V. PAGÈS JORDÀ, *Els pecats de Gaziél*, cit., p. 60.

⁶ M. LLANAS, *Gaziél: vida, periodisme i literatura*, Barcelona, PAM, 1998, p. 356.

⁷ M. LLANAS, *Gaziél*, cit., p. 356.

assaig de temes polítics en què l'autor mostra les seues opinions de manera crua, radicalment subjectiva, a partir de la seua pròpia experiència personal. La disposició del text, en entrades amb data completa i títol, evidencia que ens trobem davant del subgènere, com hem dit, del dietari.

El decalatge entre l'escriptura i la publicació de *Meditacions en el desert* condiona la seua recepció, però l'obra es consolidarà entre les més ben valorades de Gaziel i adquirirà una certa dimensió canònica, com demostra el fet que ocupe la cinquena plaça dels díhuit dietaris millor puntuats en una completa enquesta crítica sobre la dietarística del segle XX⁸.

Tots els camins duen a Roma és un cas diferent a l'anterior, per raons diverses. En primer lloc, l'obra es publica en vida de l'autor, en dos volums, l'any 1958, de la mà de l'editorial Aedos. L'autor havia superat ja els 70 anys, però aquest era el tercer llibre en català que donava a la impremta des de 1926. A partir d'ací, les novetats editorials de Gaziel s'acumularan i en pocs anys publicarà molts més títols en català que en les dècades precedents. És per això que, amb la seua agudesa característica, Joan Fuster parlarà d'una «obra tardana» i advertirà de l'anomalia que suposa l'aportació de Gaziel:

Admira que, en una dècada exacta, Gaziel hagi donat a les premses tantes pàgines. Bé que correspongui a una redacció més llarga en el temps, el fet és que aquesta fecunditat senil, tan vigorosa, suggereix la dimensió del que hauria pogut ser la producció catalana de Gaziel si la seva vocació d'escriptor hagués pogut trobar la possibilitat —o la «subvenció»— adequada. El retard de la seva presència «catalana», de tota manera, dóna al treball d'Agustí Calvet un lleuger matís anacrònic⁹.

Malgrat aquest «lleuger matís anacrònic», Fuster destaca la vigència de l'escriptor empordanés i la seua capacitat per consolidar-se davant d'un públic “nou”:

Per a la literatura catalana, Gaziel no existeix, de fet, fins al 1953, i el Gaziel que s'estrena a partir d'aleshores està fonamentalment instal·lat en una mentalitat i unes il·lusions datables amb anterioritat a la Dictadura. Entre el Gaziel de «La Vanguardia» i el Gaziel recatalanitzat hi ha, substancialment, molt poques diferències: els uneix una evolució normal, gestada en el silenci de la guerra i

⁸ A. ESTEVE, D. ESCANDELL, *Un cànon dietarístic? Els avatars d'una enquesta*, dins «L'Espill», XXX, 2008, pp. 39-49.

⁹ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Curial, 1971, p. 294.

de la postguerra. Però, insisteixo, aquest precedent, i l'«evolució» que el prolonga, no es produeixen en català, i d'aquí que el retorn d'Agustí Calvet a les lletres autòctones faci la impressió d'un esdeveniment «desplaçat». Fet que, per cert, no va ser obstacle perquè el Gaziell reintegrat aconseguís un èxit fulminant. Es guanyà de seguida una audiència atenta. Era un gran escriptor i sabé fer-se seu un públic nou. Els seus temes, de més a més, o en tot cas alguns, també ho garantien.¹⁰

El 1953 apareixia *Un vila del vuit-cents: Sant Feliu de Guíxols* i el 1958, com hem dit, *Tots els camins duen a Roma: història d'un destí* (1893-1914). *Memòries*. Citada ara amb el títol complet, ens adonem que des de bon començament ens donava una clau temàtica alhora que formal. L'adscripció genèrica a les memòries és explícita, però sobta que abasten un període de temps tan curt, com també la combinació del refrany en el títol amb la paraula «destí» en el subtítol. Hi tornarem en els pròxims paràgrafs i seccions. Siga com siga, des del començament la bona acollida que van rebre és notable. *Tots els camins duen a Roma* és el volum més votat en la categoria de «biografia i memòries» de l'enquesta crítica que «Serra d'Or» va publicar en el seu número 9, el mes de setembre de 1964, i que aspirava a fornir una llista de les millors obres aparegudes entre 1939 i 1963. Igualment, el llibre fou inclòs en la selecció final de la *Guia de la literatura catalana* coordinada per Jordi Castellanos l'any 1973¹¹.

Mentre *Meditacions en el desert* és, inequívocament, un assaig, *Tots els camins duen a Roma* s'ha d'adscriure a la narrativa. Des d'un punt de vista macroestructural¹², la finalitat del llibre és contar una sèrie de fets que expliquen el conflicte del protagonista («la incògnita de la meua vida – matèria d'aquest llibre»¹³): en aquest cas, el desig d'esdevindre un home de lletres, en contra de la voluntat familiar i d'un atzar (el «destí» del títol) que finalment el converteix en periodista. Superestructuralment, presenta aquests fets en ordre cronològic (amb excepció d'algunes prolepsis), agrupats al voltant d'anècdotes concretes que funcionen com a «unitats

¹⁰ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, cit., p. 294.

¹¹ *Guia de la literatura catalana*, a cura de J. Castellanos, Barcelona, Edicions 62, 1973.

¹² Fem servir els termes 'macroestructura' i 'superestructura' d'acord amb T.V. DIJK., *La ciencia del texto*, Barcelona, Paidós, 1983. El primer es refereix a l'organització semàntica i pragmàtica del text; el segon, a la seua disposició formal.

¹³ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma. Història d'un destí* (1893-1914). *Memòries*, Barcelona, Edicions 62, vol. II, 1981 p. 191.

narratives de funcionament autònom», en paraules de Manuel Llanas¹⁴. La naturalesa diegètica del llibre, sumada a la constatació que hi ha alguns passatges amb elements inventats o clarament deformats, porta Llanas a afirmar que en aquesta obra es percep la vocació frustrada de novel·lista de Gaziell¹⁵. Certament, l'antic director de «La Vanguardia» no arribà a escriure mai una novel·la, però amb *Tots els camins duen a Roma* s'hi va quedar molt a prop. Així i tot, l'obra conté una altra dimensió oportunament apuntada per Fuster, i és l'assagística, que rau no tant en els temes, sinó en l'estil i la finalitat de l'obra, la qual esdevé, en gran mesura, una autobiografia moral o, per dir-ho a la manera de la retòrica clàssica, una veritable argumentació per l'exemple:

Entre els seus relats, Gaziell introdueix freqüents disquisicions de tota mena: jocs d'idees i afanys de comprensió, que ja cal posar al compte de l'«assagista». Fets, paisatges, homes, història, l'inciten a cada pas a aturar-se en una especulació brillant i afilada. No importa la dosi d'originalitat que contenen els seus punts de vista: sovint no és massa. El que val és l'enorme vehemència intel·lectual que Agustí Calvet aboca a cada plana dels seus llibres¹⁶.

Aquesta temptació assagística que trobem ara i adés en *Tots els camins duen a Roma* és equiparable a la temptació narrativa que identifiquem en *El quadern gris*, de Josep Pla. Una comparació minuciosa de les dues obres, contextualitzades en la trajectòria dels autors i en l'evolució del camp literari i del camp periodístic (on van crear-se «el nom»), aportaria conclusions ben interessants. Ara ens limitarem a suggerir que, en ambdós casos, en aquest projecte literari de maduresa hi ha una certa voluntat de construir un *Bildungsroman*. No debades, en una carta a l'editor Josep Maria Cruzet, Gaziell qüestionava que l'obra fóra un llibre de memòries en sentit estricte i reconeixia que era una mena de *Wilhelm Meister* personal¹⁷, un paral·lelisme que Joaquim Molas havia aplicat també al dietari de Pla¹⁸.

¹⁴ M. LLANAS, *Gaziell*, cit., p. 391.

¹⁵ M. LLANAS, *Gaziell*, cit., p. 390.

¹⁶ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, cit., p. 295.

¹⁷ M. LLANAS, *Gaziell*, cit., p. 384.

¹⁸ J. MOLAS, *Notes sobre "El quadern gris" de Josep Pla*, dins *Miscel·lània Sanchis Guaner, I*, València, Universitat de València, 1984, pp. 225-232.

3. La ironia del destí

Com havíem anunciat, un dels grans temes dels dos llibres de Gaziél és el destí. L'antic director de «La Vanguardia» es presenta com un fatalista, és a dir, com un individu completament convençut que la voluntat individual és limitada, no tant per forces còsmiques o divines com per allò que, popularment, en diem la fortuna. Aquesta és la idea fonamental que transmet el títol de *Tots els camins duen a Roma*, amb l'al·lusió¹⁹ a un refrany que es fa servir per a indicar que hi ha diversos camins per arribar al mateix lloc. Gaziél, així, ens està suggerint aquesta premissa bàsica del seu plantejament: per molt que l'individu s'hi esforce, si el seu destí, parlant metafòricament, és «arribar a Roma», hi «arribarà». El subtítol, *Història d'un destí*, no fa sinó remarcar-ho, com també les darreres pàgines de les memòries:

El neguit sense nom que m'havia turmentat des de la infantesa; els passos incerts, a les palpentes, de la meva inquieta i errívola joventut; les marrades, moltes, els encerts, escassos; els amors i els dolors: tot no havia estat més que el teixir i desteixir afanyós d'on anava ara a sorgir una tela insospitada, la que, segons els antics, és en mans de la Parca. Els camins més oposats, que jo havia emprès i abandonat, l'un darrera l'altre, perquè després de creure'ls adients, em semblava veure que no tenien sortida; tots, en definitiva, fins els més tortuosos, amb les seves marrades, m'havien dut –qui s'ho podia pensar!– a les portes de Roma; de la meva Roma; d'aquella, diferent per cadascú, on tothom fatalment va a parar, una hora o altra, si el que l'empeny, per modest que hom sigui, és un veritable destí²⁰.

Amb un to molt més desolat, s'expressa en termes semblants al pròleg a *Meditacions en el desert*:

La història humana no és pas un melodrama. [...] No, fills meus, la història és una autèntica i espantosa tragèdia: la resultant atzarosa sempre imprevisible, no pas d'una lluita noble i clarament descompartida entre el bé i el mal, sinó d'una vil i immunda barreja, per damunt de la qual són desplecats, el mateix que mirallets per caçar aloses, les banderes més enlluernadores i els lemes més purs, mentre part dessota corren i se la campen, igual que escurçons i escorpins, el crim i la traïció²¹.

¹⁹ Fem servir el terme d'acord amb G. GENETTE, *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Paris, Seuil, 1982, pp. 7-8.

²⁰ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, p. 286.

²¹ GAZIEL, *Meditacions en el desert*, Barcelona, Edicions 62 - Orbis, 1984, p. 12.

Podem afirmar que aquesta visió de la vida reflecteix l'anomenada "ironia de situació", que s'oposa a la "ironia verbal" pel fet que, mentre aquesta darrera es basa en recursos estrictament lingüístics, la primera es fonamenta en la disposició dels fets²². Totes dues, és clar, s'expressen lingüísticament, però la ironia de situació, d'acord amb Niogret, és referencial, en tant que procedeix «d'une contradiction observée dans la réalité»²³.

La voluntat del Gaziell personatge en *Tots els camins duen a Roma* és d'esdevindre un home de lletres, un filòsof, un investigador i docent universitari. Però aquesta voluntat xoca una vegada i una altra contra aquell «destí» que el vol convertir en periodista, d'ací que el narrador extraga una conclusió vital: la constatació d'aquesta "ironia del destí" que evidencia la distància entre el que hom espera de la vida i el que aquesta li té reservat²⁴. Ben bé al final de les memòries, la idea s'explicita en el fragment següent:

Tota la vida jo havia volgut ser [...] un home d'estudi i de reflexió lenta, un historiador de les idees, un professor, un acadèmic, potser doblat d'un novel·lista contista; o bé –el que hauria preferit– un filòsof autèntic, no dels que fan literatura, sinó d'aquells antics que construïen tot un Sistema de l'Univers, que, si és ben fet, equival a una construcció tan bella com un palau o un poema. Però el destí m'havia sortit de trasantó, per dir-me –me les estava dient tothora– aquestes terribles paraules: «Res d'això. Tu seràs periodista!»²⁵.

A pesar del to còmic de la citació (aconseguit gràcies a una ironia verbal que es basa en el contrast entre les paraules grandiloqüents que fa servir el narrador per a referir-se al seu desig i el col·loquialisme amb què replica el destí), la ironia de situació que recorre els dos llibres d'Agustí Calvet que estem analitzant està ben lluny d'una pretensió còmica o humorística. Però alhora, no té res a veure amb el nihilisme o amb una actitud displícit o

²² Diversos estudiosos han abordat aquesta distinció de manera detallada. Entre altres, podríem esmentar-ne els següents: P. SCHOENTJES, *Poétique de l'ironie*, Paris, Seuil, 2001; D.C. MUECKE, *The Compass of Irony*, London, Methuen, 1969; P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie dans "À La recherche du temps perdu"*, de Marcel Proust, Paris, L'Harmattan, 2004.

²³ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 12.

²⁴ Niogret defineix la «ironie du sort» com «une situation qui oblige unes personne à vivre et à agir en contradiction avec ses aspirations ou ses convictions» (P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 9).

²⁵ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, p. 295.

pesarosa. Sense negar el pessimisme profund d'ambdues obres, cal reconèixer-hi també un cert goig de viure, derivat de l'acceptació dels envits de la fortuna i de la consciència, plenament irònica, de la distància entre el desig i la realitat.

És innegable que Gaziél se sent part d'un món perdut, com el mateix Zweig, un món que se'n va anar en orris l'any 1914, amb la Gran Guerra. No és casualitat, ens recorda Llanas²⁶, que l'autor optara per cloure les seues memòries en aquella data. Era aquell, i no altre, el món que volia evocar. Amb nostàlgia, potser, però també amb una prudència irònica molt ben explicada per Joan Fuster, una prudència que ens allunya de l'elegia o de la commiseració:

Això «s'acaba». Gaziél escriu els seus llibres per constatar-ho. O ho constata, simplement. Amb ull frisós i objectiu escruta l'espectacle d'aquesta decadència. No posa en les seves paraules ni un bri d'elegia. La fatalitat li sembla massa aclaparadora per a poder-li oposar resistències o plans. Adopta, enfront de la desfeta del seu món, una actitud semblant a la que adopta enfront de la ineluctable perspectiva de la seva mort personal. Gaziél, *esprit fort* en la plena accepció setcentista del mot, impermeable a les solucions transcendents, agnòstic, no sembla neguitejar-se davant la fi amenaçadora: al contrari, erigeix la «vida», «aquesta», perquè no n'hi ha d'altra, en un màxim valor ètic, i deixa entreveure en els seus papers una concepció íntegrament hedonística de la moral²⁷.

Potser, a la llum d'aquestes paraules, s'entén millor la següent reflexió sobre la felicitat, plenament assagística i argumentativa, que Gaziél insereix en un dels passatges més discutits de les seues memòries²⁸, l'únic que dedica a parlar de les seues relacions sentimentals. Més enllà de l'anècdota que el suscita, considerem que ofereix una bona síntesi de la posició de l'autor empordanés, que ens donarà peu a parlar, en la secció següent, del seu *ethos* irònic:

Llavors s'obrí la nostra felicitat perfecta; vull dir la que té una mesura, un començament i una fi: l'única possible en aquesta vida. Mai no he arribat a entendre de què parlen o què busquen els qui van darrera d'una felicitat

²⁶ M. LLANAS, *Gaziél*, cit., p. 386.

²⁷ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, cit., p. 296.

²⁸ Així com Manuel Llanas (M. LLANAS, *Gaziél*, cit., p. 390) fa una valoració positiva de l'episodi en conjunt, Pagès Jordà (V. PAGÈS JORDÀ, *Els pecats de Gaziél*, cit., p. 62) directament aconsella el lector que en prescindisca.

absoluta, sense alts i baixos i que, un cop assolida, no s'acabi més. És una de tantes quimeres que governen, molt millor que les realitats vives, l'existència precària i malgirbada dels homes. Si tot el que tenim és fugisser, ¿com podrien no ser-ho els sentiments impalpables? [...] Els homes s'acaben, s'acabarà el món, ¿i tan sols perdurarien indefinidament les ombres del món i els somnis dels homes?... Totes les religions i creences basades en la immortalitat la posen, com també la felicitat perfecta i sens treva, més enllà de la tomba. Fan santament, perquè no són d'aquest món.

La felicitat, però, no solament existeix a la terra, sinó que sovint es troben estones que en són plenes, com d'un mineral rar; només cal saber cercar-lo²⁹.

4. L'*ethos* irònic

En les dues obres de Gaziell que estem analitzant plana l'actitud intel·lectual que Pere Ballart³⁰ identifica amb la idea d'*ethos* irònic. No debades, els temes seleccionats per Gaziell responen als «*topoi* más caros a la figuración», aquells que «inciden en ámbitos como la moral, la religión, la política o la historia», cosa que es deu al fet «que dichos ámbitos propician en los individuos la emisión de opiniones de un alto compromiso emocional»³¹. Recordem que, al pròleg de *Meditacions en el desert*, l'autor qualifica el volum com «una greu, una autèntica lliçó de vida», lligada a un moment històric i personal molt concret, el «d'una gran esperança fallida [la de veure] redreçada una de les més abominables iniquitats del nostre temps: l'esclafament brutal de tota llibertat a Espanya»³².

L'*ethos*, així, esdevé «una actitud particular ante el mundo que resulta inherente a todas sus manifestaciones y que viene a ser para el receptor como un mensaje adicional en su descodificación del pasaje irónico»³³. Per això, Ballart evoca la figura de Montaigne, essencial en la tradició literària de la qual poua, precisament, Gaziell, i apunta així que l'*ethos* irònic és propi d'aquell qui és ben conscient «del insignificant lugar que el hombre ocupa en la creación y de que no hay nada más ridículo que la pequeñez con ínfulas de importancia»³⁴, dos aspectes, sobretot el primer, que

²⁹ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, pp. 166-167.

³⁰ P. BALLART, *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994.

³¹ P. BALLART, *Eironeia*, cit., p. 411.

³² GAZIEL, *Meditacions en el desert*, cit., p. 7.

³³ P. BALLART, *Eironeia*, cit., p. 412.

³⁴ P. BALLART, *Eironeia*, cit., p. 416.

recorren de cap a peus les dues obres de Gaziell que comentem i, en particular, *Tots els camins duen a Roma*, unes memòries consagrades en gran mesura, com ja hem dit, a constatar el pes de la ironia del destí en la vida dels individus i les col·lectivitats:

Si aquest inútil afanyar-se i glatir hagués servit, almenys, per a dur a terme feliçment els somnis i projectes que ens feien viure quan teníem quinze, vint anys! Els millors d'aquells companys estimats, que avui ja és com si mai no haguessin estat, ¿assoliren tal volta, ni que fos vers a la fi, el que es mereixien? Jo, que encara puc ser alguna cosa –si res més no, un home vell assegut en un banc, de cara a mar–, he estat el que havia volgut? I ca! Ni als mils!
La gran majoria d'aqueixos morts no foren res en vida: homes que es bellugaven per la terra, amb un nom penjat al damunt. Tal com vingueren, tal se n'anaren, el mateix que menudes bombolles. Quan aviat jo i alguns pocs més ens fondrem també, ni el nom d'aquells amics (avui encara arrapats a nosaltres, com fulles mortes a un arbre sec) no quedarà per rastre. Dels pocs que aconseguiren surar i destacar-se, ¿es pot dir, honradament, en una mena de consolació per la justícia, que eren els millors? D'algun, prou que sí; però tots els altres, més que bons, foren sortosos³⁵.

No és estrany, doncs, que puguem aplicar a l'escriptura de Gaziell la reflexió següent de Pere Ballart: «el cultivo de la inteligencia es siempre un cometido inherente a la práctica de la ironía, compatible tanto con un moderado escepticismo como con una renovada capacidad por interesarse por el devenir del mundo»³⁶.

Probablement tot plegat té molta relació amb la tria del pseudònim que va fer famós Agustí Calvet o, més ben dit, amb l'explicació que en dóna a les seues memòries. Reflexionant sobre el que Enric Juliana qualifica com un «pseudònim provisional, una broma d'estudiant»³⁷, l'escriptor de Sant Feliu de Guíxols afirma: «més tard, a mi mateix em feia somriure la importància que havia donat a una cosa tan fútil». Fet aquest descàrrec –un distanciament irònic propi de la funció ideològica d'un narrador que jutja el personatge–, continua:

³⁵ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. I, p. 14.

³⁶ P. BALLART, *Eironeia*, cit., cit., p. 414.

³⁷ E. JULIANA, *Gaziell i Damiel*, introducció a Gaziell, *Tot s'ha perdut*, a cura de J. Amat, Barcelona, RBA La Magrana, 2013, p. 11. En el mateix text (p. 18), Juliana compara «el *dâimon* Gaziell» a «l'àngel irònic» interpretat per Bruno Ganz a *Der Himmel über Berlin*, la pel·lícula de Wim Wenders. El periodista de «La Vanguardia», autoreconegut hereu de l'antic director del diari, insisteix així en l'actitud irònic que acabem de descriure.

i era, això no obstant [...], una arma decisiva, una mena de glavi que el destí m'havia posat a les mans [...]. Així nasqué el pseudònim destinat a esborrar, fins a la meua terra nadiua, el nom familiar –com una mena de venjança socràtica, del tot involuntària per part meua, pel menyspreu irremeiable en què els meus pares tingueren sempre la vocació del seu fill³⁸.

En aquestes paraules trobem tant la ironia del destí a què féiem referència adés com la confirmació de l'*ethos* irònic característic de l'enunciació de Gaziél, qui considera la tria del pseudònim «una cosa fútil» que, alhora i paradoxalment, ha marcat la seua vida. L'explicació concreta del moment en què va escollir-lo justifica l'ús de l'adjectiu “socràtic” aplicat al nom “venjança” del fragment citat suara. Pel seu interès, reproduïm l'episodi, com es relata a les memòries, *in extenso*:

Cansat de maldar damunt un full de paper, ple de noms i de gargots, en alçar els ulls amb enuig veia que el bust de Sòcrates, posat a la meua taula damunt una pila de llibres, semblava que em mirés amb una mitja rialla mofeta. Jo em quedava plantat, esguardant-lo també. I de sobte, com si aquell gran esperit [...] descarregués el meu pes que el turmentava feia ja tanta estona, se m'acudí una sola paraula: *Gaziél*. És el nom que els comentaristes àrabs, medievals, de Plató [...] donaven al famós *daimon* socràtic: aquella mena de follet o de flama que inspirava al mestre atenenc els seus millors pensaments. La paraula era breu, eufònica i, escrita en català, d'una grafia graciosa. No m'hi vaig pensar més: l'article quedà signat *Gaziél*, i sortí cap a Barcelona amb l'express d'aquell mateix vespre³⁹.

5. La ironia verbal

Niogret, a partir de l'aportació de Catherine Kerbrat-Orecchioni, distingeix, com ja hem vist, entre la ironia referencial, que s'expressa lingüísticament a partir d'una contradicció observada en la realitat, i la ironia verbal, creada per la llengua en la mesura que planteja una «contradiction entre la pensée du locuteur et son expression»⁴⁰. L'estudi de la ironia verbal té un enorme rendiment en tota mena d'anàlisis literàries, però esdevé especialment indicat en aquelles formes més perifèriques respecte al cànon literari, com ara les memòries o els dietaris (i, per extensió, l'assaig com a gènere literari en conjunt), precisament perquè

³⁸ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, pp. 280-281.

³⁹ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, pp. 280-281.

⁴⁰ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., pp. 10-11.

posa de manifest la seua dimensió literària a escala estrictament textual, equiparable, així, a qualsevol altre subgènere o gènere.

En aquest apartat posarem alguns exemples de diversos usos de la ironia verbal extrets de *Meditacions en el desert* i *Tots els camins duen a Roma*, sense ànim d'exhaustivitat, sinó com a mostra de les possibilitats obertes per un enfocament així. Ens guiarem, com acabem de suggerir, per la classificació realitzada per Niogret, la qual, en un estudi més global, s'hauria de complementar amb l'explicació del sentit que prenen els recursos irònics si els correlacionem amb elements propis de la superestructura (narrativa o argumentativa). Val a dir que una operació així, de més abast, podria matisar algunes de les adscripcions que tot seguit farem a un tipus d'ironia o a un altre.

Són freqüents, en Gaziél, allò que Niogret⁴¹ anomena, a grans trets, comparacions hiperbòliques. Una bona mostra és el fragment següent sobre Cambó. Fixem-nos en el contrast entre l'adverbi “molt” i la locució adverbial “una mica”, el verb “estimar” i el verb “voler”, com també entre els sintagmes «la seva personalitat extraordinària» i «la meva poquesa»:

Jo l'estimava molt, i penso que ell també em volia una mica. Érem tan diferents en tot –ell amb la seva personalitat extraordinària i jo amb la meva poquesa– que el nostre contrast radical venia a ser, potser, el que ens atreia⁴².

També en l'àmbit de la hipèrbole⁴³, Gaziél exagera les virtuts i els defectes d'Ortega en el context d'un sever retret cap a la seua tolerància envers la dictadura. Parem atenció, particularment, en l'ús dels termes *retòrica* i *literatura*, clarament emfasitzats amb sentit irònic:

Ortega pensa, parla i actua: retòrica pura! Llegint els seus millors llibres –on hi ha una tan gran quantitat de coses agudes, fins de coses profundes, i una profusió tan densa de frases boniques, de metàfores sonores: en una paraula, de literatura– hom (jo, almenys) acaba sempre per sentir-se embafat, com d'un gran àpat compost només de pastisseria⁴⁴.

Curiosament, quan vol parlar d'ell mateix com a escriptor, Agustí Calvet sembla obsedit pel pseudònim que el va fer cèlebre i es lamenta, a tota

⁴¹ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 76.

⁴² GAZIEL, *Meditacions en el desert*, cit., p. 56.

⁴³ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 64.

⁴⁴ GAZIEL, *Meditacions en el desert*, cit., p. 96.

hora, del destí que el va convertir en periodista a desgrat seu. Ho hem vist com una constant en *Tots els camins duen a Roma* i ho trobem també en *Meditacions en el desert*. En l'entrada del 7 d'octubre de 1949, titulada «Examen de consciència», l'autor fa servir la lítote per a subratllar la seua insignificança com a escriptor, ja que, al nostre entendre, darrere de la minimització de la seua vàlua, del distanciament envers la pròpia figura, hi ha tant la constatació d'una expectativa frustrada com –sobretot, gosaríem afirmar– el reconeixement d'un mèrit propi:

Jo crec que vaig néixer escriptor. Si la sort m'hagués afavorit penso que hauria pogut escriure obres importants, potser alguna gran obra – novel·la, assaig, teatre, història.

Estic, però, arribant al terme de la meua vida i no he estat –per al meu gust– més que un periodista, un petit escriptor de circumstàncies, que no deixarà res perdurable. I encara un periodista truncat, que va haver d'emmudir quan arribava a la plena maduresa⁴⁵.

Un altre tipus de mecanisme irònic present en les dues obres estudiades són la comparació i la metàfora satírica⁴⁶. En trobem un exemple curiós en una de les poques entrades que no es dediquen a la reflexió política dins de *Meditacions en el desert*: «La font de la sexualitat», del 20 de desembre de 1949. Al final del text, afirma: «Dir que el desig arbora els homes perquè hi ha dones és tan pueril i fals com afirmar que tenim gana perquè hi ha pollastres». A partir d'ací, estira el fil de la imatge ornitològica per a descriure les pràctiques homosexuals («i quan no hi ha pollastres, o van escassos o cars [...] o algú s'estima més un estornell que una *poularde*») i, tot seguit, parla de l'onanisme, per arribar a la conclusió «que la gana [...] no s'atura pas, sinó que s'abraona sobre tot comestible [...]». Una conclusió que, lluny de blasmar les activitats esmentades, ens porta a relativitzar-les i acceptar-les com a normals, sempre que siguem capaços d'eliminar certs prejudicis i moure'ns en la liberalitat: «perquè només poden semblar abominables als qui, per consuetud, rutina o obediència satisfeta, estan avesats a nodrir-se exclusivament d'una determinada faisó»⁴⁷.

Finalment, podem esmentar alguns casos de frases contradictòries⁴⁸ («aquells bons pares de la companyia de Jesús [...] sempre m'han semblat

⁴⁵ GAZIEL, *Meditacions en el desert*, cit., 128.

⁴⁶ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., pp. 74-78.

⁴⁷ GAZIEL, *Meditacions en el desert*, cit., p. 140.

⁴⁸ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 39.

una gent que anava lluny d'osques»⁴⁹, «eren dos homes oposats en tot, però dos burgesos de Barcelona, i s'entien de primera»⁵⁰), d'elogis ambigus⁵¹ («aquell Institut [d'Estudis Catalans] primer era adorable: era una corporació sàvia i ensems patriarcal»⁵²), d'enumeracions iròniques⁵³ («I nosaltres, els infants espanyols nascuts a les darreries del segle XIX [...] era natural que creguéssim en la nostra pàtria [com] ens feien creure que els nostres pares eres uns sants, els nostres mestres uns savis, els nostres germans i amics uns anyells i les dones uns àngels»⁵⁴) o d'ironies del narrador⁵⁵ a l'hora de comentar una citació literal (com ara, quan referint-se al desig de son pare perquè els fills esdevingueren notaris, llança aquesta pregunta que conté, també, una enumeració irònica: «¿Voleu una visió més justa, una perspectiva més clara i un seny més racial?»⁵⁶).

6. Conclusions

Amb aquest article hem aspirat a realitzar una aportació inicial que resulte útil, com manifestem des del seu títol, per a un estudi de la ironia en Gaziell, el qual ha de ser necessàriament més profund i complet. Es tracta de revisar l'obra de l'autor des d'una perspectiva literària, que pose l'accent en els mecanismes estètics i textuais més que no en les derivades ideològiques o biogràfiques. La ironia pot constituir un punt de referència profitós i representatiu d'aquesta dimensió literària; per això, constatem la conveniència de continuar treballant-hi amb més deteniment. Nosaltres ens hem limitat a estudiar-la en un *corpus* molt concret: dos títols cabdals de la seua obra original en llengua catalana, un dietari, *Meditacions en el desert*, i *Tots els camins duen a Roma*, les memòries. Considerem que aquesta concreció ajudava a centrar l'objecte d'estudi, però som conscients que caldria ampliar-lo progressivament, tant als altres títols publicats durant els anys de vellesa de Calvet –o fins i tot pòstumament– com a la resta de la seua obra, de joventut i maduresa, en castellà i en català.

⁴⁹ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. I, p. 71.

⁵⁰ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, p. 37.

⁵¹ P. NIOGRET ogret, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 28.

⁵² GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. II, p. 251.

⁵³ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 44.

⁵⁴ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. I, p. 118.

⁵⁵ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit., p. 106.

⁵⁶ GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma*, cit., vol. I, p. 193.

D'altra banda, és evident que les dues línies d'anàlisi que hem establert tenen un recorregut molt superior al de la nostra proposta. En primer lloc, la reflexió sobre la ironia aplicada a l'enunciació i a la dimensió semàntica del text ens aporta llum sobre l'actitud intel·lectual de Gaziell i la seua concepció de l'escriptura, una aproximació que altres estudiosos han aplicat de manera reeixida a Josep Pla, per exemple, i que podríem traslladar a l'estudi de qui fou director de «La Vanguardia»⁵⁷. L'enfocament que hem adoptat en aquest estudi, basat sobretot en bibliografia catalana i francesa, es podria ampliar si tinguérem en compte l'aportació sobre la ironia d'autores de l'àmbit anglosaxó com ara Patricia Waugh⁵⁸, gràcies a les quals aquesta visió literària que reivindicuem es relacionaria amb una dimensió ideològica gens negligible, alhora que ens permetria parlar, forçant potser una mica els marges cronològics, d'autoficció. En segon lloc, l'estudi de la ironia verbal, a partir de treballs que ofereixen una sistematització molt clara dels recursos textuais de la ironia (com ara el treball esmentat de Niogret)⁵⁹, ens ajuda a apreciar altres aspectes de la tècnica d'Agustí Calvet, menys explorats encara que els anteriors, però igualment importants a l'hora d'emetre un judici precís sobre la seua obra. Ens trobem davant d'un gran escriptor, com recordava Fuster, i una afirmació així s'ha de sustentar, entre altres coses, sobre el coneixement detallat, objectiu i sistemàtic dels mecanismes lingüístics que posa en joc per tal de construir el text com a artefacte literari. D'ací el darrer component expressat en el títol d'aquest article, que ara ens serveix com a síntesi del treball realitzat i de l'objectiu perseguit: oferir, i contribuir a continuar fent-ho, una visió literària –i no ben bé política ni periodística– de Gaziell.

⁵⁷ P. BALLART, *Teoria i pràctica de la ironia planiana*, dins «Els Marges», LXXVII, 2005, pp. 75-90.

⁵⁸ P. WAUGH, *Metafiction. The theory and practice of self-conscious fiction*, New York - London, Methuen, 1984.

⁵⁹ P. NIOGRET, *Les Figures de l'ironie*, cit.

Norme

La rivista aderisce ai criteri di valutazione della ricerca in ambito accademico, così come definiti a livello nazionale (MIUR e ANVUR) e internazionale (WoS, Scopus, ERIH+, Latindex, ecc.).

L'accettazione o il rifiuto dei contributi sono stabiliti in base alla qualità scientifica, all'originalità e alla rilevanza per gli studi del settore e per la linea culturale della rivista, secondo gli standard internazionali. I contributi ricevuti sono sottoposti a doppio referaggio cieco (*double blind peer review*), interno (componenti dell'International Advisory Board) ed esterno (esperti italiani e stranieri). Al termine del procedimento di *peer review*, l'autore riceve l'esito del referaggio: in caso di valutazione negativa, la comunicazione è accompagnata da un breve testo che motiva il giudizio espresso dagli esperti; in caso di valutazione positiva, si precisa se il contributo è pubblicabile senza interventi o se è necessario apportare modifiche, indicate in modo puntuale dai valutatori, cui l'autore dovrà attenersi. Si terrà conto, in particolare, della natura inedita dei contributi, del loro valore innovativo, dell'apporto originale al tema trattato, del rigore scientifico-metodologico, dell'aggiornamento e della completezza dei riferimenti bibliografici. Il sistema di valutazione, basato sul criterio del doppio referaggio cieco (con duplice anonimato, degli autori e dei *referees*), garantisce la massima imparzialità di giudizio. In caso di pareri sensibilmente discordanti da parte dei due esperti, il contributo sarà sottoposto a un terzo valutatore. A cadenza quinquennale sarà pubblicato l'elenco dei valutatori coinvolti nel processo di referaggio dei fascicoli apparsi nei cinque anni precedenti.

Le norme editoriali per la redazione dei testi sono consultabili sul sito della Rivista (<http://www.ediorso.it/rivista-italiana-di-studi-catalani.html>) o possono essere richieste all'indirizzo veronica.orazi@unito.it, cui vanno spediti i contributi (in Word, ODT o altro formato per Mac o Windows) da valutare ai fini della pubblicazione, redatti in italiano, catalano, castigliano, francese e inglese, accompagnati da due brevi *abstracts* (500 parole ciascuno) e da massimo 5 parole chiave, nella lingua dell'originale e in inglese.

Per acquistare i fascicoli della Rivista o sottoscriverne l'abbonamento, contattare le Edizioni dell'Orso all'indirizzo info@ediorso.it

Valutatori nn. 1 (2011) - 5 (2015)

Francesco Ardolino (Universitat de Barcelona); Pilar Arnau (Universitat de les Illes Balears); Rossend Arqués (Universitat Autònoma de Barcelona); Lola Badia (Universitat de Barcelona); Andreu Bosch i Rodoreda (Universitat de Barcelona); Enric Bou (Università "Ca' Foscari" di Venezia); Marcella Ciceri (Professore emerito - Università "Ca' Foscari" di Venezia); Mariana Esponda (Carleton University, Canada); Kálmán Faluba ("Eötvös Loránd" Tudományegyetem, Budapest); Gabriella Gavagnin (Universitat de Barcelona); Carme Gregori Soldevila (Universitat de València); Maria Grossmann (Università degli Studi dell'Aquila); Enrico Lusso (Università degli Studi di Torino); Jaume Martí Olivella (University of New Hampshire, Durham, NH); Joan Minguet Batllori (Universitat Autònoma de Barcelona); Veronica Orazi (Università degli Studi di Torino); Lluís Quintana (Universitat Autònoma de Barcelona); Joan Ramon Resina (Stanford University, Stanford, CA); Patrizio Rigobon (Università "Ca' Foscari" di Venezia); Roser Salicrú i Lluch (Institució Milà i Fontanals, C.S.I.C., Barcelona); Alessandro Scarsella (Università "Ca' Foscari" di Venezia); Vicent Simbor (Universitat de València); Albert Soler (Universitat de Barcelona); Tilbert Dídac Stegmann (Goethe-Universität, Frankfurt am Main); Giuseppe Tavani (Professore emerito, La Sapienza - Università di Roma); Claudio VENZA (Università degli Studi di Trieste).

Finito di stampare nel luglio 2016
da DigitalPrint Service s.r.l. in Segrate (Mi)
per conto delle Edizioni dell'Orso